

Klimateffektiv plastupphandling

En sammanfattning

Innehållsförteckning

Förord	2
Kartläggning av plast	3
Upphandlingsverktygen	3
Information och kommunikation	5
Klimatpåverkande åtgärder utöver upphandling	6
Samarbeten kring plast	7
Slutseminarium	8
Minskad klimatpåverkan från plastanvändning i kommunal verksamhet	8
Resultat	9

Förord

99 procent av all plast som tillverkas idag är baserad på olja eller naturgas som är fossila råvaror. Plasten bidrar med betydande koldioxidutsläpp både vid tillverkningen och när den går till energiåtervinning efter användning. Men det finns flera sätt att gå till väga för att minska klimatpåverkan från användningen av plast. Upphandling och förändrade upphandlingskriterier är ett av flera viktiga verktyg.

Detta är en sammanställning av projektet Klimateffektiv plastupphandling och dess aktiviteter, lärdomar och resultat. Den riktar sig till dig som har som mål att minska klimatpåverkan från plast och verka för en hållbar plastanvändning. Syftet med denna sammanställning är sprida projektets erfarenheter till andra som arbetar för att minska plastanvändningen och öka plastens närvaro i den cirkulära ekonomin.

Materialet är framtaget av Klimateffektiv plastupphandling som pågick mellan mars 2017 och februari 2019. Projektet var ett samarbete mellan Fresenius-Kabi, Uppsala universitet, Sveriges lantbruksuniversitet, Region Uppsala, Uppsala pastorat, Uppsala kommun och Vattenfall Värme AB. Tillsammans arbetade de för att genom upphandling påverka leverantörer och producenter av plastprodukter att utöka sitt sortiment av återvunna och förnybara produkter. Därutöver arbetade projektdeltagarna aktivt med att minska användandet av plastprodukter av fossilbaserad plast.

Materialet är finansierat av Klimatklivet.

Uppsala klimatprotokoll
klimatprotokoll@ uppsala.se
www.klimatprotokollet. uppsala.se

Du kan läsa mer om projektet [här](#).

Är du på språng? Då kan du istället lyssna på projektets deltagande i Klimatsmartpodden [här](#).

Kartläggning av plast

Under projektets första fas genomförde deltagarna en kartläggning av plasten i sina respektive verksamheter. Med olika tillvägagångssätt tog de fram statistik för inköp och användning av produkter som helt eller delvis består av plast. Syftet med kartläggningen var att identifiera de stora flödena av plast för att bedöma var projektet gör störst nytta.

Metod

Projektdeltagarna sammanställde statistik för inköp och användning av produkter som helt eller delvis består av plast på flera olika sätt. Uppsala kommun inhämtade statistik genom att identifiera plast i inköpslistor. Fresenius Kabi AB genomförde en större plockanalys på sitt plastavfall från produktionen i samarbete med sin avfallsentreprenör. Uppsala universitet involverade verksamhetscheferna som genomförde kartläggning på sina avdelningar där även personalen blev engagerade och kom med förslag på förändringar.

Resultat

Resultatet av kartläggningen skiljde sig till viss del mellan deltagarna. Gemensamt för dem var dock en stor andel förbrukningsmaterial i form av påsar och säckar, skoskydd och förpackningar/emballage. Den kunskapen låg till grund för de insatser som syftade till att förändra användandet av plast i verksamheterna. Den kunskapen låg även till grund för hur projektet arbetade vidare med förändrade upphandlingskriterier i dess upphandlingsfas.

Upphandlingsverktygen

Projektets främsta mål var att ta fram verktyg som underlättar kravställning i upphandlingar av plastprodukter. Följande verktyg till hjälp för upphandlare och inköpare togs fram: (i) *Vägledning för climateffektiv plastupphandling*, (ii) *Klimatkrav för plastprodukter*, och (iii) *LCA-verktyg för klimatbedömning av plastprodukter*.

Vägledning för climateffektiv plastupphandling

Vägledningen för climateffektiv plastupphandling är ett av de dokument som finns med i projektets verktyglåda för inköpare och upphandlare. Ambitionen med vägledningen är att synliggöra de verktyg som upphandlingslagstiftningen och olika upphandlingsmetoder ger tillgång till. Den riktar sig till upphandlare och andra som arbetar med, eller har kunskap om, upphandling enligt Lag om offentlig upphandling (LOU).

Syftet är inte att ge en detaljerad anvisning för hur en klimateffektiv upphandling ska genomföras utan snarare att skapa en grundläggande förståelse om plasten och dess klimatpåverkan samt att beskriva hur klimataspekterna kan hanteras i en upphandling. Vägledningen omfattar bland annat hur du kan gå tillväga med behovsanalys, marknadsundersökning och uppföljning. Här finns även vägledning kring upphandlingsstrategier, kvalificeringskrav och specifikationer samt tilldelningskriterier. Vägledningen bjuder även på en del goda exempel och referensmaterial.

Klimatkrav för plastprodukter

Klimatkrav för plastprodukter är en sammanställning av de krav som både kan ställas och är önskvärda att ställa i upphandling av olika plastprodukter. Sammanställningen innehåller även riktlinjer för *hur* kraven kan ställas, det vill säga hur kraven kan formuleras för att få önskad effekt. Genom tydliga och välgrundade krav kan användningen av klimatineffektiva plastprodukter tillverkade av ny fossil råvara minska.

Vilka krav som kan ställas och hur de kan formuleras skiljer sig åt från produkt till produkt. Sammanställningen innehåller därför även produktspecifika krav.

LCA-verktyg för klimatbedömning av plastprodukter

Projektet har tagit fram ett digitalt klimatbedömningsverktyg. Det är ett generiskt verktyg för jämförelse av olika plastprodukters klimatpåverkan i samband med upphandling och avtalsuppföljning. Verktyget baseras på livscykelanalys och kan användas på de flesta enklare plastprodukter för att bedöma dess klimatpåverkan. Information om produktens vikt, råvarumaterial, användning, tillverkningsprocess med mera matas in i verktyget som sedan kalkylerar produktens klimatpåverkan. Denna beräkning kan sedan användas för jämförelse med andra produkter. Detta verktyg kan komplettera metoden att ställa preciserade krav på råvara, additiv, tillverknings sätt, återvinningsmöjligheter med mera.

Projektet såg det här verktyget som ett mindre pilotprojekt som ska användas och vidareutvecklas. Detta sker inom ramen för det regionala projektet Minska klimatpåverkan från plast inom kommunal verksamhet.

Information och kommunikation

Plastutbildning

Projektet lade stor vikt vid kommunikation och olika former av informationsinsatser – både information om själva projektet och kunskapshöjande insatser. Projektledaren genomförde kortare utbildningar om plast och dess miljö- och klimatpåverkan. Utbildningen redogjorde för vad plast är, skillnaden mellan olika plastsorter och deras användningsområden samt plastens miljö- och klimatpåverkan.

Utbildningsdeltagaren fick en ökad förståelse för vad fossilbaserad, förnybar, nedbrytbar och återvunnen plast är samt plasternas olika ursprung, kvaliteter och användningsområden. Utbildningen inkluderade även information om sortering, insamlingsansvar, återanvändning och återvinning samt en praktisk övning.

Webutbildning om plast

Projektet upptäckte snart att utbildningen om plast inte skulle nå ut till alla verksamheter hos projektdeltagarna. Projektet skapade därför möjligheten att sprida kunskap och information om plast med hjälp av en webutbildning som behandlar plast ur ett miljö- och klimatperspektiv. Fördelen med en webbaserad utbildning är att den når ut till fler deltagare än vad föreläsningar gör. Dessutom lever kunskapen vidare även efter projektets slut.

Det övergripande syftet med webutbildningen är att öka kunskapen om vad plast är, hur plast påverkar miljö och klimat samt hur vi konkret kan förändra användningen av plast ute i verksamheterna. De frågor som utbildningen fokuserar på är: Vad är plast egentligen? Hur påverkar plasten miljö och klimat? Hur hamnar rätt plast på rätt plats? Hur kan plasten bli en del av ett kretslopp?

Vägledning för klimateffektiv plastanvändning

Projektet tog fram en vägledning för klimateffektiv plastanvändning. Vägledningen riktar sig till verksamheter som verkar för att minska klimatpåverkan från plast. Syftet är att öka kunskapen om plast och dess klimatpåverkan och att skapa förståelse för hur plast kan användas på ett mer klimateffektivt och hållbart sätt. Materialet innehåller vägledning kring fyra olika områden; (i) terminologin kring plast, (ii) plastens klimatpåverkan, (iii) förebyggande av plastavfall och (iv) vad beställare bör tänka på vid inköp av plastprodukter.

Om plastförpackningar och materialåtervinning

Vägledningen Om plastförpackningar och materialåtervinning syftar till att sprida kunskap om vilka egenskaper hos plastförpackningar som gör dem lämpade för materialåtervinning. Vägledningen är uppdelad i olika kategorier som påverkar återvinningsbarheten hos plastförpackningar, till exempel etiketter, tillsatser och färg. Här presenteras även olika plasttyper och deras återvinningspotential.

Vägledningen riktar sig till främst till upphandlare och inköpare men även till de som vill bidra till att öka mängden plast som går till återvinning och därmed minska plastens klimatpåverkan.

Intresse från omvärlden

Projektet har mött stort intresse från omvärlden och fått inbjudan att delta i flera konferenser, föreläsningar och workshops. Projektet uppmärksammades av bland andra kommuner, regioner, forskningsinstitut och myndigheter. Utöver möjligheten att sprida projektets arbete och kunna engagera fler att jobba med utfasning av fossil plast var det värdefullt för projektet att utöka dess kontaktnätverk, få information om nyheter och även kunna påverka beslutande organ.

Projektet ser gärna att dess erfarenheter används av andra för att föra plastarbetet framåt istället för att fler upprepar arbetet och kommer fram till samma slutsatser.

Andra klimatpåverkande åtgärder

Utöver de insatser som fokuserar på minskad klimatpåverkan från plast via förändrade upphandlingskriterier var projektet involverat i flera andra klimatpåverkande åtgärder. Nedan följer ett urval.

Uppsala kommuns nya plastmål

Projektet var delaktig i revisionen av Uppsala kommuns miljö- och klimatprogram för 2014–2023. Revideringen innebar bland annat att vikten av att arbeta med plast lyfts ytterligare med ett specifikt plastmål. Du kan ta del av plastmålet [här](#).

Utökade utmaningar inom Uppsala klimatprotokoll

Projektet var involverat i formandet av Uppsala klimatprotokolls klimatutmaningar som antogs hösten 2018. En av dessa utmaningar behandlar plast. Du kan läsa mer om utmaningarna [här](#).

Ökad källsortering

Soppåsar är en produkt som användes i stora volymer hos alla deltagare i projektet. Ett sätt att minska användningen av soppåsar är att ersätta dessa och sopkorgarna med en sorteringsmöbel. Under projektet arbetade därför flera av deltagarna aktivt med att fasa ut alla sopkorgar för att ersätta dessa med källsorteringsmöbler och på så vis öka andelen avfall som sorteras.

Samarbeten

Projektet deltog i olika samarbeten kring plast. Projektet arrangerade bland annat en kunskapsdag för vårdpersonal tillsammans med Region Uppsala. Temat för dagen var användningen av plast inom vårdinriktad verksamhet och hur klimatpåverkan från plast kan minskas. Syftet var dels att sprida kunskap om plast i allmänhet och dels att resonera kring hur dessa verksamheter kan använda plast på ett mer (klimat)effektivt sätt. Under dagen lyftes bland annat fördelarna med förnybar plast och hur en mer effektiv användning av skyddshandskar kan minska dess klimatpåverkan.

Projekttagarna genomförde studiebesök för kunskapsutbyte hos Vattenfall värme AB, SLU: s veterinärverksamhet och Göteborgs Stad för att ta del av deras avfallsförebyggande arbete.

Projektet deltog i workshops för regeringens nationella plastutredning *Det går om vi vill – Förslag till en hållbar plastanvändning*. Du hittar utredningen [här](#).

Region Uppsala har under projekttiden varit delaktiga i ett projekt tillsammans med RI.SE, LRF och Gaia Biomaterials i syfte att utveckla förkläden av förnybar råvara som i framtiden kan vara lokalt odlad. Regionens del i projektet var att prova olika modeller av förklädena i ordinarie verksamhet.

Slutseminarium

Projektet avslutades med ett slutseminarium där projektet och dess verksamhet presenterades.

Under dagen delade projektmedlemmarna med sig av sina erfarenheter från projektet. Dessutom bjöds det på inspirerande föreläsningar och samtal kring Uppsalas fortsatta arbete med att minska klimatpåverkan från plast. Under seminariet presenterades även ett flertal av de upphandlingsverktyg som projektet tagit fram, däribland *Klimatkrav för plastprodukter* och *LCA-verktyg för klimatbedömning av plastprodukter*.

Syftet med slutseminariet var att sprida kunskap om projektet och dess resultat samt att inspirera andra verksamheter till att ta vid och fortsätta det viktiga arbetet att minska plastens klimatpåverkan.

Totalt deltog cirka 110 personer från bland annat Uppsala universitet, Sveriges Lantbruksuniversitet, Vattenfall Värme AB, Region Uppsala, Länsstyrelsen Uppsala län, Sveriges landsting och regioner, Naturskyddsföreningen, Upphandlingsmyndigheten, Avfall Sverige, Håll Sverige Rent och kommuner.

Jakten på plasten

Projektet ingick som medfinansiering i projektet *Minskad klimatpåverkan från plast i kommunal verksamhet*, ett projekt som omfattar de fyra kommunerna Uppsala, Norrköping, Linköping och Eskilstuna. De båda projekten var delaktiga i varandras genomförande för att ta del av varandras kunskaper och aktiviteter. De hade samma mål - att minska klimatpåverkan från plast genom att minimera användning av plast, minska användningen av fossil plast och ersätta den med förnybara material samt öka återvinning av plast. Projektens aktiviteter och metoder att nå sina mål stämde väl överens. De båda projekten hade god nytta av att ta del av varandras erfarenheter, kontakter och kunskap och nådde tillsammans längre än vad de skulle gjort på egen hand.

Det regionala projektet startade 1 september 2017 och kommer att fortsätta till och med år 2020.

Du kan läsa mer om det regionala projektet [här](#).

Resultat

Minskade koldioxidutsläpp

Målsättningen med projekt var vid tidpunkten för ansökan att minska koldioxidutsläppen från plast genom minimerad användning, förbättrad sortering och att öka andelen biobaserad (även kallat förnybar) plast i upphandling och inköp av plastprodukter. I projektansökan till Klimatklivet uppgavs en uppskattning för hur stora utsläppsminskningar av koldioxid som projektet skulle bidra till. Dessa beräkningar baserades på en minskad volym på 50 procent och en övergång till biobaserad råvara för plastpåsar och soppåsar. Här beräknades även en minskning av plastanvändningen med ytterligare fem procent genom att minimera onödigt användande av övriga plastprodukter. Sammantaget resulterad detta i en prognos för en årlig minskningen av koldioxidutsläpp på *1 215 ton koldioxid*.

Som nämndes ovan bedömde projektet att den biobaserade plasten skulle ha en central roll och att en stor del av arbetet skulle bestå i att övergå från den fossila plasten till plast av biobaserad råvara. Men redan i ett tidigt skede av projektet stod det klart att den återvunna och återvinningsbara plasten är att föredra, både ur klimat- och miljösynpunkt. Att minska klimatpåverkan från plast innebär till stor del att använda de resurser vi redan tagit i anspråk genom materialåtervinning. Som ett resultat av detta har projektet lagt stort fokus på att bidra till det cirkulära flödet av plastråvara genom att till exempel i de fall det är möjligt kravställa återvunnet och återvinningsbart material samt säkerställa att de produkter som kan materialåtervinnas i dagen system sorteras rätt.

Projektet har nått upp till beräknade utsläppsminskningarna med god marginal! Vid tiden för projektansökan var projektet försiktigt optimistiskt och bedömde

att effekten av det arbetet som projektet var tänkt att genomföra till största delen skulle gå att mäta efter projektets avslutande. Men redan under projektets gång har utsläppsminskningar noterats och mätts, minskningar som projektdeltagarna uppnått tillsammans (Se tabellen nedan).

Projekt-deltagare	Produkter	Utförd förändring CO2 ton/år	Förväntad förändring CO2 ton/år
<i>Fresenius-Kabi</i>	Bobiner		343
	Påsar näringslösning från destrukering- återvinning		172
<i>Region Uppsala</i>	Förbrukningsvaror	13	
<i>SLU</i>			
<i>Uppsala kommun</i>	Engångsartiklar	3	
	Ventilationsfilter	17	
	Matavfallsemballage		1200
	Påsar och säckar		247
	Skoskydd		19
<i>Uppsala Universitet</i>	Plastpåsar 30 l till papperskorgar	6,8	
<i>Vattenfall</i>	Förnybar emballageplast		33
	Riskavfallsbehållare		324
Summa		39	2338

Förändrade upphandlingskriterier

Mycket tid i projektet har ägnats åt att hitta möjligheter för ändrad kravställning i upphandlingar av plastprodukter (och plast i produkter). Här möttes projektet av utmaningen att i formulering av kravställen hitta en nivå där leverantörer och tillverkare håller jämn takt med efterfrågan. Avsevärd tid har lagts på omvärldspaning, kontakter med leverantörer, tillverkare, andra användare, forskningsinstitut, andra beställare och användare av plast, avfallsinsamlare och avfallsmottagare samt kontakt mot återvinnare av plast, för att få efterfrågan och tillgång att mötas.

Detta arbete har gett resultat och som nämnts tidigare (se sidan 4) har en gedigen verktyglåda för upphandlare tagits fram. Dessutom har upphandlingsarbetet resulterat i samarbeten med bland andra Upphandlingsmyndigheten och FtI. De har visat stort intresse för bland annat de klimatkrav som tagits fram och efterfrågat att få använda detta material i egen regi.

Mycket av de aktiviteter som redovisats i denna sammanställning har endast sett sin början och väntas ha ännu fler effekter framöver. Vårt arbete med att minska klimatpåverkan från plast har bara börjat!

Uppsala klimatprotokoll

Uppsala klimatprotokoll är ett nätverk där företag, föreningar och offentliga organisationer med cirka 38 000 anställda samverkar för att bidra till en hållbar värld. Arbetssättet har inspirerats av FN:s klimatkonvention och bidrar till Uppsala kommuns miljö- och klimatmål och ett hållbart Uppsala. Medlemmarna jobbar för att hitta lokala lösningar på ett globalt problem. Lösningar som underlättar för alla att leva och verka klimatmedvetet. Arbetet har bland annat bidragit till att Uppsala kommun utsetts till Årets klimatstad av Världsnaturfonden 2013 och 2018.

klimatprotokoll@ uppsala.se

www.klimatprotokollet. uppsala.se

Du kan läsa mer om projektet [här](#).

Är du på språng? Då kan du istället lyssna på projektets deltagande i Klimatsmartpodden [här](#).